

Adroddiad i'r: **Cabinet**

Dyddiad y Cyfarfod: **27 Medi 2016**

Aelod / Swyddog Arweiniol: **Y Cyng. David Smith - Aelod Arweiniol y Parth Cyhoeddus
Tony Ward, Pennaeth Priffyrdd a Gwasanaethau
Amgylcheddol**

Awdur yr Adroddiad: **Peter Daniels**

Teitl: **Gwasanaethau Bws Lleol a Chludiant Addysg**

1. Am beth mae'r adroddiad yn sôn?

Gan fod cyflenwr bysiau a choetsys mwyaf i deithwyr yn ne Sir Ddinbych wedi mynd i'r wal ym mis Gorffennaf 2016 (GHA Coaches Ltd), mae'r gwasanaeth i deithwyr bellach yn dameidiog. Mae'r adroddiad hwn yn ystyried y camau a gymerwyd yn syth wedyn ac yng ngoleuni costau yn y dyfodol, yn ystyried strategaeth y Cyngor ar gyfer gwasanaethau cludo teithwyr.

2. Beth yw'r rheswm dros lunio'r adroddiad hwn?

Bydd gorwariant yng nghyllideb gwasanaethau bws lleol ar gyfer 2016/17 yn sgil gwasanaethau sydd wedi'u hadfer yn dilyn cwmp GHA Coaches. Felly mae angen penderfyniad i gymeradwyo'r camau a gymerwyd gan y swyddogion ar y cyd â'r Aelod Arweiniol i gymryd lle'r gwasanaethau hynny. Mae angen cytundeb hefyd ar y strategaeth ar gyfer gwasanaethau bws lleol yn y dyfodol.

3. Beth yw'r Argymhellion?

Bod y Cabinet yn:

- (a) Cymeradwyo'r camau a gymerwyd gan swyddogion i lenwi bylchau yn y gwasanaeth yn dilyn cwmp GHA, h.y. cefnogi'r meini prawf (a amlygwyd ym mharagraff 4.5) a ddefnyddir i ailsefydlu'r gwasanaethau hyd ddiwedd y flwyddyn ariannol hon.
- (b) Cytuno y bydd y cyngor yn defnyddio cronfeydd wrth gefn i gyfrannu at rai o'r costau ychwanegol yn ystod 2016/17 (ar y dybiaeth y bydd Llywodraeth Cymru yn gwneud cyfraniad ariannol ychwanegol hefyd).
- (c) Cytuno y dylai trafodaethau am y gyllideb ar gyfer gwasanaethau bysiau lleol yn y dyfodol ffurfio rhan o'r gweithdai gyllideb sydd ar ddod.

4. Manylion yr Adroddiad

- 4.1 Daeth GHA Coaches Ltd i ben ar ôl eu gweithrediad olaf ar 13 Gorffennaf 2016. Roedd GHA yng ngofal nifer sylweddol o gontractau bysiau addysg. Roedd hefyd yng ngofal yr holl wasanaethau bws lleol i'r de o Ddinbych, roedd y rhan fwyaf ohonynt yn cael eu cefnogi yn ariannol gan y Cyngor.

- 4.2 Arweiniodd pryderon ym mis Ebrill ynghylch GHA at swyddogion yn trafod risg a llunio cynllun wrth gefn. Ym mis Gorffennaf, fe ailgyflwynodd swyddogion cludiant ysgol fel prif flaenoriaeth. Yn ystod mis Awst, cafodd pob contract ysgol GHA a oedd ar gau i'r cyhoedd eu tendro.
- 4.3 Cafodd gwasanaethau bws lleol eu hadfer, yn rhannol o leiaf, yn raddol o 14 Gorffennaf, 2016 yn unol â'r cynllun wrth gefn. Mae cyn wasanaethau GHA sy'n cael eu cefnogi yn rhedeg ar hyn o bryd naill ai ar ddyfyniadau argyfwng neu gytundebau de minimis (h.y. trefniadau nad oes angen dyfynbris) nes y gwneir penderfyniad ynghylch y strategaeth yn y dyfodol, ac ar hynny bydd swyddogion yn eu tendro.
- 4.4 Ar gyfer gwasanaethau bws lleol, sail y cynllun wrth gefn oedd sicrhau bod pob cymuned a wasanaethir gan fws yn parhau i elwa o ryw fath o wasanaeth. Ychydig o wasanaethau a gafodd eu hadfer yn llawn a hyd yn hyn, mae swyddogion wedi mabwysiadu dull pragmatig wrth eu hamnewid. Er enghraifft, os oes cyfran uchel o symudiadau addysg, roedd modd cynnig gwasanaeth mwy cyflawn. Ar y llaw arall, cafodd rhai siwrneiau dros elfennau gwannach o'r rhwydwaith eu lleihau neu eu hatal dros dro tra'n disgwyl penderfyniadau a dealltwriaeth bellach o'r gyllideb yn y dyfodol. Roedd y rhain yn cynnwys rhywfaint o siwrneiau fin nos/dydd Sul a rhywfaint o lwybrau mwy gwledig sydd erbyn hyn â llai o siwrneiau.
- 4.5 Roedd y cynllun wrth gefn yn ymdrin yn benodol ynghylch pa deithiau y dylid eu cynnwys. Yn fras, mae hyn yn golygu adfer yn gyfan neu'n rhannol:
- (i) Gwasanaethau strategol i lefel resymol (o ddydd Llun i ddydd Sadwrn, yn ystod y dydd).
 - (ii) Llwybrau eilaidd i lefel resymol, yn enwedig y rhai gyda dysgwyr.
 - (iii) Llwybrau trydyddol megis llwybrau lleol a'r rhai i ardaloedd mwy gwledig, fel y bo'n briodol i lefel o wasanaeth y gellir ei gyfiawnhau o fewn yr adnoddau sy'n debygol o fod ar gael, fel y gallai preswylwyr ymgymryd â'u busnes personol.
 - (iv) Gwasanaethau fin nos/nos Sul gyda symudiadau arwyddocaol hysbys sy'n gysylltiedig â gwaith.
- 4.6 I ddechrau, roedd teithwyr i weld yn fodlon a hyd yn oed yn teimlo rhyddhad bod o leiaf rhyw fath o wasanaeth wedi parhau. Gydag amser, roedd pryder cynyddol bod llai o adfer gwasanaethau yn rhoi teithwyr dan anfantais.

Goblygiadau ariannol

- 4.7 Mae'r sefyllfa yn parhau i fod braidd yn ansicr ac yn enwedig ar gyfer gwasanaethau bws lleol, roedd nifer o newid contractwyr wrth i amser fynd rhagddo. Mae cydweithwyr cyfrifyddiaeth wrthi'n craffu ar ffigurau cyn y gellir adrodd ar ffigwr lawn. Mae'r costau ychwanegol ar adeg cyflwyno'r adroddiad hwn fel a ganlyn:

(a) Cludiant addysg

<u>Costau ychwanegol ôl-GHA</u>		2016/17 (rhan o'r flwyddyn)	2017/18 (blwyddyn lawn)
Cludiant addysg CSDd	Wedi'u hariannu'n uniongyrchol gan y gyllideb cludiant addysg Cyngor Sir Ddinbych	£118,000	£186,000

Ychwanegiadau Ysgol Dinas Brân	Wedi'i ariannu gan addysg	£41,000	£64,000
Dyffryn Clwyd	Wedi'i ariannu gan y consortiwm	£16,000	£25,000
Cyfanswm		£175,000	£275,000

(b) Gwasanaethau Bws Lleol

4.8 Y sefyllfa sy'n dod i'r amlwg, o ran gwasanaethau bysiau, yw bod y Cyngor yn debygol o wario £43,000 yn ychwanegol yn ystod 2016/17, heb dalu am holl gyn siwrneiau GHA a heb ddarparu cerbydau hygyrch addas ar bob taith (h.y. nid oes modd defnyddio cadair olwyn ar bob taith). Mae'r tanwariant a ragwelwyd yn flaenorol o £10,000 yn 2016/17, felly nawr yn arwain at orwariant cyllideb net amcanol o £33,000.

4.9 Petai'r swyddogion wedi amnewid gwasanaethau tebyg-am-debyg, byddai'r gost ychwanegol ar gyfer 2016/17 tua £247,000. Noder y byddai angen i unrhyw dendrau yn y dyfodol gynnwys hygyrchedd, ac mae'r elfen hon yn anochel. Felly, efallai y bydd angen torri gwasanaethau er mwyn ariannu gwelliannau hygyrchedd os bydd y gyllideb yn parhau'n sefydlog ar gyfer 2017/18.

Costau ychwanegol amcangyfrifedig ôl-GHA		2016/17 (rhan o'r flwyddyn)	2017/18 (blwyddyn lawn)
Gwasanaethau bws fel yr adferwyd	Wedi'u hariannu'n uniongyrchol o gyllideb bysiau lleol Cyngor Sir Ddinbych a grant LIC	£43,000	£60,000
Heb danwariant amcanol i gyllideb GBLI cyn cwmp GHA		£10,000	£14,000
Effaith net is-gyfanswm ar y gyllideb		£33,000	£46,000
Ychwanegu costau llawn o wasanaethau/ mynediad hygyrch sydd heb eu hamnewid		£247,000	£348,000
Cyfanswm		£280,000	£394,000

4.10 Dywedodd Ysgrifennydd y Cabinet ei fod yn barod i helpu yn ariannol gyda'r costau ychwanegol yn ystod 2016/17 o ganlyniad i gwmp GHA Coaches.

Cynllun Gwaith i'r Dyfodol

(a) Gwasanaethau Addysg

4.11 Yn y tymor canolig, amnewid gwasanaethau presennol trwy gontract yw'r unig ddewis. Yn y tymor hwy, gallai'r Cyngor, er enghraifft, ystyried gweithredu ei fflyd ei hun unwaith eto.

(b) Gwasanaethau Bws Lleol

4.12 Y gyllideb bysiau lleol yn 2014/15 oedd £419,000. Torrodd yr Aelodau hyn lawr i £235,000 yn 2015/16 heb unrhyw doriad pellach yn 2016/17. Mae grant y llywodraeth o £435,000 wedi aros fwy neu lai'r un fath ers 2013/14. Y swm o arian sydd ar gael yn 2016/17 felly yw £670,000, sydd 20% yn is na 2014/15.

4.13 Ni fu unrhyw benderfyniad ynghylch cyllideb y cyngor ar gyfer gwasanaethau bysiau lleol ar gyfer 2017/18. Fodd bynnag, rydym yn gwybod bod y costau, ôl-GHA, yn cynyddu'n sylweddol, a bydd unrhyw gyllid lliniaru *ychwanegol* y llywodraeth ar gyfer 2016/17 yn dod i ben. Nid yw'n glir ychwaith a fydd grant *safonol* y llywodraeth yn parhau fel y mae. Felly, mae'n ddoeth ystyried beth yn union y gall y Cyngor ei fforddio yn y dyfodol.

4.14 Cynigir bod yr aelodau'n trafod lefel y gyllideb yn y dyfodol ar gyfer gwasanaethau bws lleol fel rhan o'r gweithdai gyllideb sydd ar ddod. I gynorthwyo aelodau, mae swyddogion wedi llunio rhestr awgrymedig o feini prawf ar gyfer blaenoriaethu gwasanaethau. Amlinellir hyn yn yr Atodiad i'r adroddiad hwn, ynghyd â bras gostau.

5. Sut mae'r penderfyniad yn cyfrannu at y Blaenoriaethau Corfforaethol?

Mae pobl ddiamddiffyn yn cael eu hamddiffyn ac yn gallu byw mor annibynnol â phosibl: mae cyfran sylweddol o ddefnyddwyr bysiau yn tueddu i fod yn bobl ddiamddiffyn, gan gynnwys pobl hŷn a phobl anabl (hyd at 100% o ddefnyddwyr mewn ardaloedd gwledig iawn).

Datblygu'r economi lleol: mae'n sicrhau y gall trigolion sydd heb gludiant eu hunain fod yn economaidd weithgar drwy ddarparu siwrneiau sy'n gysylltiedig â gwaith ac wrth gael mynediad i addysg.

6. Faint fydd hyn yn ei gostio a sut y bydd yn effeithio ar wasanaethau eraill?

Mae rhyngberthynas gref rhwng cyllidebau trafndiaeth gyhoeddus ac addysg. Mae'r ddau yn cael eu rheoli ar hyn o bryd gan Bennaeth Gwasanaethau Prifffyrdd ac Amgylcheddol.

7. Beth yw prif gasgliadau'r Asesiad o Effaith ar Gydraddoldeb (AEC) a gynhaliwyd ar y penderfyniad?

Mae Asesiadau Effaith Cydraddoldeb blaenorol ar gyfer yr 2015/16 a'r toriadau arfaethedig (a ataliwyd) 2016/17, yn dangos y byddai yna effaith anghymesur ar bobl hŷn, pobl iau, pobl anabl a phobl ddiamddiffyn. Pobl fel hyn sydd yn dueddol o ddefnyddio'r gwasanaethau bws fwyaf. Roedd hyn felly yn rhan o'r meddylfryd ynghylch sicrhau fod pob cymuned a wasanaethir gan fws yn parhau i elwa o rhyw fath o wasanaeth. Bydd angen ystyried hyn ymhellach fel rhan o unrhyw drafodaethau am y gyllideb ar gyfer cludiant cyhoeddus yn y dyfodol.

8. Pa ymgynghoriadau a gynhaliwyd gyda'r Pwyllgorau Archwilio ac eraill?

Nid oedd cyfle i ymgynghori o fewn amserlen y cwmp. Roedd rhaid i swyddogion ymateb mewn sefyllfa o argyfwng.

9. Datganiad y Prif Swyddog Cyllid

Mae'r Cyngor yn disgwyl cefnogaeth ychwanegol gan Lywodraeth Cymru i dalu am ran o'r gwariant ychwanegol yn 2016/17. Bydd unrhyw fylchau canlyniadol yn orwariant a ganiateir a chaiff ei drin yn rhan o sefyllfa gyffredinol y gwasanaeth a'r Cyngor sy'n cael ei adrodd i'r Cabinet drwy'r Adroddiad Cyllid misol. Bydd y sefyllfa gyllido barhaus y tu hwnt i'r flwyddyn ariannol hon yn cael ei ystyried fel rhan o gylich y gyllideb ar gyfer 2017/18.

10. Pa risgiau sydd ac a oes unrhyw beth y gallwn ei wneud i'w lleihau?

- Risg i enw da o ran lleihad mewn trafndiaeth gyhoeddus (wedi'i liniaru drwy sicrhau bod pob cymuned yn cael rhyw fath o wasanaeth).
- Effaith economaidd ar ganol trefi a gostyngiad pellach yn nifer yr ymwelwyr (yn wahanol i leoliadau y tu allan i'r dref, mae'r bws yn dda yn cyrraedd canol trefi) (dim lliniaru).

11. Pŵer i wneud y Penderfyniad

Mae gwasanaethau cludiant ysgol yn statudol pan fyddant yn diwallu Mesur Teithio gan Ddysgwyr 2008. Mae gwasanaethau bws lleol yn ddewisol (noder fodd bynnag, mae rhai gwasanaethau bws lleol yn cario Dysgwyr sydd â hawl statudol). Mae pwerau i dendro gwasanaethau bws lleol o fewn y Ddeddf Trafnidiaeth 1985.

ATODIAD

Darpariaeth yn y Dyfodol a awgrymir ar gyfer Gwasanaethau Cludiant i Deithwyr

Cynllun Gwaith i'r Dyfodol ar gyfer Tirwedd Newydd

(a) Gwasanaeth Addysg

Yn y tymor canolig, ailosod gwasanaethau presennol trwy gontract yw'r unig ddewis. Yn y tymor hwy, gallai'r Cyngor ystyried gweithredu ei fflyd ei hun unwaith eto.

(b) Gwasanaethau Bws Lleol

Byddai blaenoriaeth awgrymedig fel a ganlyn, mewn bras drefn o bwysigrwydd. Byddai angen sicrwydd cyllid er mwyn ariannu pob un o'r rhain. Mae cynllun o'r fath yn eithaf cyson â chyn Strategaeth Rhwydwaith Taith:

		Cost amcangyfrif net dangosol y flwyddyn i'r gyllideb gwasanaeth bws	Effaith gronnus
1	Sicrhau bod gwasanaethau strategol na weithredir yn fasnachol yn cael eu rhedeg ar Llun i ddydd Sadwrn, yn ystod y dydd	£314,000	£314,000
2	Sicrhau bod llwybrau eilaidd hefyd yn cael eu cynnwys, yn enwedig y rhai sy'n cario nifer sylweddol o ddysgwyr (mae'r rhain yn lleihau'r gost allfrig i'r Cyngor). Bydd lefel y gwasanaeth yn cael ei benderfynu gan y galw, a swm y cyllid o'r gyllideb cludiant addysg	£215,000	£529,000
3	Ystyried ffyrdd eraill o ariannu rhagor o wasanaethau bws "trydedd haen" yn y gymuned (gweler isod)	£224,000	£753,000
4	Cynnwys llwybrau strategol fin nos/dydd Sul sydd ddim yn cael eu darparu'n fasnachol pan fo symudiadau wedi'u nodi sy'n gysylltiedig â gwaith	£22,000	£775,000
5	Cynnwys gwasanaethau strategol eraill fin nos/nos Sul	£200,000	£975,000
6	Cynnwys nosweithiau sy'n weddill/Sul	£15,000	£990,000
		£990,000	£990,000

Bydd y ffigurau gwirioneddol yn dibynnu ar y tendrau a dderbyniwyd a'r ad-daliadau rhwng gwasanaethau bws lleol a chyllideb cludiant addysg. Mae amcangyfrifon yn tybio cerbydau hygyrch.

Y gyllideb ar gyfer 2016/17 yw £669,000. Felly, y ffigur amcangyfrifedig ychwanegol i dendr i amnewid tebyg at ei debyg, fyddai £321,000.

Mae sgôp yn gyffredinol, ac yn enwedig o fewn y gwasanaethau "trydedd haen" i wneud arbedion. Hyd yn hyn, mae swyddogion wedi bod yn fedrus wrth uno gwasanaethau gyda chyllidebau sydd ar gael.

Yn gysylltiedig â hyn, ac wrth ystyried rhaniad ôl-GHA lle mae gwasanaethau yn cael eu lledaenu ar draws nifer o weithredwyr, mae cyflwyno tocyn rhwydwaith ffurfiol yn caniatáu i deithwyr ddefnyddio tocyn i'w galluogi i symud yn hawdd rhwng

gwasanaethau, waeth pwy yw'r gweithredwr. Roedd hyn yn llai o flaenoriaeth pan roedd rhwydwaith unedig yn ne Sir Ddinbych.

Gwasanaethau Trydedd Haen

Yn hytrach na disgwyl i Lywodraeth Cymru dalu am yr holl gostau ychwanegol yn y tymor hir, gallai fod yn fwy buddiol i edrych ar ddewisiadau eraill a cheisio cyllid sy'n meinhaus'n raddol gan Lywodraeth Cymru i'w sefydlu, gyda'r bwriad o fod yn rhannol hunangynhaliol yn y dyfodol.

Efallai y byddai model amgen ar gyfer ardal fwy gwledig rhwng llwybrau bws strategol yn fwy priodol. Mae ardaloedd o'r fath yn cynnwys y rhai i'r de a'r gorllewin o Ruthun; yr ardal o amgylch Corwen; ac i'r gogledd-ddwyrain a gogledd-orllewin o Ddinbych. Mae hi bellach yn anodd cynnwys y rhain ac ar gost resymol.

Mae gan bob datrysiad gryfderau a gwendidau, ond fe allent gynnwys:

- Y Cyngor yn gwasanaethu yn uniongyrchol
- Y Cyngor yn prydlesu cerbydau i grwpiau neu weithredwyr cymunedol
- Cynllun ceir cymunedol
- Cymysgedd o rai o'r uchod lle y gallai cerbyd bach hygyrch ymgymryd â llwybrau ysgol y bore a'r prynhawn a bod ar gael ar gyfer gwasanaeth lled-alw/sefydlog rhwng oriau brig ysgol.